

กุฎีจีน ชุมชนเก่า 200 ปี กรุงเทพมหานคร

"กุฎีจีน" ชุมชนเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี มีอาณาเขตตั้งแต่ริมคลอง กัลยาณัม จนไปเชื่อมต่อกับวัดประยูรวงศาวาส วรวิหาร เขตธนบุรี

ชุมชนแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่กว่า 200 ปี บรรพบุรุษของชาวกุฎีจีนประกอบไปด้วยผู้คนหลายเชื้อชาติและต่างศาสนา โดยย้อนกลับไปครั้งกรุงศรีอยุธยาแตก ในเวลานั้นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราช และสถาปนากรุงธนบุรีขึ้น และพระองค์ได้รวบรวมเหล่าไพร่พลที่กระจัดกระจายหลังจากศึกสงครามทั้งชาวไทย ชาวจีน และชาวโปรตุเกส และพระราชทานที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัย โดยให้ชาวจีนมาตั้งบ้านเรือนอยู่เหนือคลองกุฎีจีน ใกล้วัดกัลยาณมิตร ส่วนชาวคริสต์และโปรตุเกส ตั้งบ้านเรือนรวมกันอยู่ตอนใต้ลงมา ส่วนที่มาของชื่อ "กุฎีจีน" หรือ กะตึจีน นั้น "สมเด็จพระนเรศวรมหาราช" ทรงวินิจฉัยว่า กุฎีจีน น่าจะหมายถึงศาลเจ้าขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ริมคลองกุฎีจีน ซึ่งชาวจีนที่อาศัยอยู่แต่ดั้งเดิม สร้างไว้ตั้งแต่ก่อนชุดคลองลัดบางกอก คือก่อนสมัยพระไชยราชา บริเวณที่ตั้งศาลเจ้านี้ เดิมเป็นส่วนแหลมที่แม่น้ำเจ้าพระยาไหลเลี้ยวไปทางคลองบางกอกใหญ่ เมื่อมีศาลเจ้าจีนมาตั้งอยู่ตรงปลายแหลมจึงเป็นจุดสังเกต และกลายเป็นนามที่ชาวบ้านใช้เรียกบริเวณนี้ติดปากว่า กุฎีจีน

ภายในชุมชนกุฎีจีน มีสถานที่ที่สำคัญหลายแห่งไม่ว่าจะเป็นวัดวาอาราม โบสถ์ฝรั่ง สุเหร่า และกุฎีแขก ตลอดจนอาคารบ้านเรือนของผู้มีตระกูลเก่าที่อาศัยอยู่ในย่านนี้ ซึ่งสถานที่สำคัญที่เป็นที่รู้จักกันดีตั้งแต่ยุคตัวอย่าง อาทิ "วัดช่างดาครู้ส" หรือที่คนทั่วไปนิยมเรียกว่า "วัดกุฎีจีน" ตามชื่อชุมชน ถูกสร้างขึ้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2313 นับเป็นโบสถ์คริสต์เก่าแก่ที่สุดในย่านฝั่งธนบุรี และถือเป็นวัดในคริสต์ศาสนา นิกายโรมันคาทอลิกแห่งแรกในฝั่งธนบุรีด้วย อาคารวัดช่างดาครู้สหลังปัจจุบันที่สร้างเสร็จเมื่อปี 2459 มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบอิตาลี ก่อเป็นอาคารชั้นเดียว เฉพาะด้านหน้าที่หันสู่แม่น้ำเจ้าพระยาก่อสูงเป็นระฆังยอดโดม รูปอาคารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านหน้าเป็นโถงประกอบด้วยซุ้มโค้งกลมประดับปูนปั้นลายพวงมาลัย ส่วนภายในโบสถ์เพดานกึ่งกลางก่อโค้งกลมเต็มคิ้วไม้สลักเส้นทองเหลืองเป็นช่องสี่เหลี่ยมจตุรัส เสากลมที่รองรับหลังคาส่วนกลางและเสานูนที่ผนัง แต่งหัวเสาแบบ โคลินเทียน (Corinthian) ด้วยปูนปั้นปิดทอง "ศาลเจ้าเกียนอันกง" สร้างในสมัยธนบุรี โดยชาวจีนที่ตามเสด็จพระเจ้าตากสินมาตั้งกรุงธนบุรี ครั้นสมัยรัชกาลที่ 1 ทรงย้ายพระนครไปฝั่งตะวันออก ชาวจีนเหล่านี้จึงอพยพไปอยู่ย่านตลาดน้อยสำเพ็ง ศาลเจ้าเดิมที่มีสองหลัง คือ ศาลเจ้าโจวซือกงและศาลเจ้ากวนอูจึงถูกทิ้งร้างทรุดโทรม จนมาสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวจีนฮกเกี้ยนจำนวนหนึ่งจึงได้มารื้อศาลทั้งสองแล้วสร้างขึ้นใหม่เป็นหลังเดียว แล้วอันเชิญเจ้าแม่กวนอิมขึ้นมาประดิษฐานแทน และใช้ชื่อว่า "ศาลเจ้าเกียนอันกง"

"วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร" เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ตั้งอยู่ปากคลองบางกอกใหญ่ฝั่งใต้หน้าวัดหันสู่แม่น้ำเจ้าพระยา วัดแห่งนี้เจ้าพระยานิกรบดินทร์(โต) ต้นสกุลกัลยาณมิตร ได้อุทิศที่ดินบริเวณบ้านและซื้อที่ดินรอบข้างเพิ่มเติมเพื่อสร้างวัดแห่งนี้ในพ.ศ.2368 แล้วถวายรัชกาลที่ 3 ให้เป็นพระอารามหลวงและทรงพระทานนามว่า วัดกัลยาณมิตร และทรงร่วมสร้างวิหารหลวงและพระประธานหรือซำปอกง ต่อมาในรัชกาลที่ 5 ได้มีการปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งอาคาร

"วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร" สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงได้สร้างไว้ใกล้กับจวนในปี พ.ศ.2371 ในสมัยรัชกาลที่ 3 ขณะเป็นเจ้าพระยาคลัง โดยใช้เวลาก่อสร้างนานถึง 8 ปีและได้พระราชทานนามชื่อว่า วัดประยูรวงศาวาส และชาวบ้านนิยมเรียกว่าวัดรั้วเหล็ก โดยภายในวัดแห่งนี้มีพระ อุโบสถ พระวิหารที่เป็นสถาปัตยกรรมไทย

"วัดบุปผาราม" เดิมเป็นวัดโบราณสร้างมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ชื่อว่า "วัดดอกไม้" ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง ต่อมาเป็นวัดร้าง ในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ท่านผู้หญิงจันทร์ ภรรยาเอกของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ได้ทำการปฏิสังขรณ์เนื่องจากเป็นวัดที่อยู่ใกล้บ้านของท่าน ต่อมาปลายสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ.2391สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เมื่อครั้งยังเป็นจมีนไวยวรนาถและเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ชำ บุนนาค) เมื่อครั้งยังเป็นจมีนราชามาตย์ ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ ในการ บูรณะปฏิสังขรณ์วัดครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงช่วยในการบูรณะปฏิสังขรณ์ด้วย แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า "วัดบุปผาราม"

"มัสยิดบางหลวง(กุฎีขาว)" สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 โดยพ่อค้ามุสลิมในหมู่บ้านชื่อ โต๊ะหยี ได้รวบรวมสมัครพรรคพวกทำการก่อสร้างมัสยิดนี้ขึ้นในหมู่บ้าน เป็นอาคารทรงไทยก่ออิฐถือปูนทั้งหลัง มีหน้าบันประดับด้วยปูนปั้นลายศิลปะ 3 ชาติ คือ กรอบสามเหลี่ยมหน้าบัน เป็นศิลปะปูนปั้น "เครื่องลายอง" ของไทย "ก้านและใบไม้" ในกรอบสามเหลี่ยมหน้าบัน เป็นศิลปะปูนปั้นฝรั่งเศส และ ดอกไม้ เป็น "ดอกเมาดาน" ศิลปะปูนปั้นของจีน ซึ่งลายศิลปะ 3 ชาตินี้ได้นำมาประดับที่กรอบประตู และหน้าต่างทุกบานของมัสยิด ในส่วนตัวอาคาร และผนังที่เป็นปูน ทาสีขาวทั้งหมด ส่วนที่เป็นไม้ทา สีเขียว และเครื่องบนทั้งหมด เช่น คานรอด และแผ่นเพดานจะวางไว้ในที่บังคับโดยไม่ตอกตะปูสามารถถอดออกได้เป็นแผ่นๆ

แม้เวลาจะล่วงเลยมานานและชุมชนนี้ในปัจจุบันจะมีสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ภาพสะท้อนของกุฎีจีนที่มีวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างหลายเชื้อชาติได้อย่างกลมเกลียวยังหลงเหลือให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์อันยาวนานของชุมชนแห่งนี้สืบไป

ที่มา : "กุฎีจีน" ชุมชนเก่า 200 ปี. (2556, 6 กันยายน). *มติชน*, 22.